

O. Peleshenko

ZOROASTRIAN THANATOLOGICAL MODELS IN THE APOCRYPHA “THE TESTAMENT OF ABRAHAM”

The article is an attempt to investigate the genesis of the image of the death in two Christianized versions of “The Testament of Abraham,” an apocrypha of Jewish origin, by using the tools of literary thanatology. It is noted that descriptive paradigms “death as...” in both Greek and Old Church Slavonic variants of the Hebrew text are inconsistent with both Jewish and Christian religious traditions. That is why we have hypothesized that the definitely dualistic depiction of the beautiful Death and ugly Death in the apocrypha is a “trace” (J. Derrida) of Zoroastrian thanatological models. Elements of Iranian mythology were perceived by authors of the first Jewish version of “The Testament of Abraham” from Pahlavi texts, namely “The Book of the Righteous Viraz.” Although “Arda Viraf Namag” was composed in the Sassanian period, the plot of the book begins at a much earlier time. Moreover, both narratives – of the Pahlavi vision and the lost Hebrew protograph of the apocrypha – appeared in the area of Western Asia almost at the same time. In this research paper it is proved that the intensive Zoroastrian-Judaistic dialog in the Hellenistic period enabled an unconscious translation of Avestan descriptive paradigms into chronologically later Christian versions of “The Testament of Abraham.” Special attention is given to mechanisms of exclusion of external cultural elements beyond its own semiosphere required by each new version of the apocryphal text, and likewise on transcoding specificity of Zoroastrian and Judaistic symbols into native folkloric and New Testament imagery.

Keywords: apocrypha, “The Testament of Abraham,” “Arda Viraf Namag,” thanatological model, Zoroastrianism, Daena, vision, “trace,” semiosphere.

Матеріал надійшов 28.04.2017

УДК 27-247:821.161.2.09

Турчина Т. В.

РИТОРИЧНА ТРАДИЦІЯ В «СВАНГЕЛІЇ УЧИТЕЛЬНОМУ» КИРИЛА ТРАНКВІЛІОНА СТАВРОВЕЦЬКОГО

У статті йдеться про втілення парадигм середньовічної, візантійської та барокової риторики у збірнику проповідей «Свангеліє учительне» (1619) Кирила Транквіліона Ставровецького.

Ключові слова: риторична традиція, гомілія, Бароко.

«Свангеліє учительне» Кирила Транквіліона Ставровецького постає на межі щонайменше трьох риторичних традицій. З одного боку, це традиція західної середньовічної риторики, яка була відома в українській бароковій літературі завдяки полеміці [11, с. 7] і з якою Ставровецький був безпосередньо знайомий, зважаючи на його студії давньогрецької і латини у Острозі [13, с. 8]. Як зазначає архієпископ Ігор Ісиченко,

риторика, як одна з «семи вільних наук», була залучена до «навчального процесу в Острозькій академії» [8, с. 442]. З другого – візантійської традиції, що походить від першотексту «Свангелія учительного» Калліста, структуру якого перебирає на себе Ставровецький; і з третього боку – засади барокової риторики, що лише формувалася за часів написання проповідей отцем Кирилом і повністю втілюється в трактаті «Наука,

альбо способ зложеня казанья» (1659 р.) Іоанкія Галятовського. Відповідно у дослідженні витоків і функціонування риторичної традиції у «Євангелії учительному» виникає подвійне завдання: на рівні структури і композиції простежити вплив попередніх текстів візантійської та західної риторичних традицій (безумовно, йдеться про опосередкований вплив, оскільки недоведеним лишається факт безпосереднього знайомства Ставровелького з античними й західними середньовічними оригіналами), а на текстовому рівні – визначити, як автор вписує свій текст у риторичну традицію.

Розглядаючи українські риторики і поетики епохи Бароко, Д. Наливайко зазначає, що «вивчення риторики в Україні XVII–XVIII ст. здійснювалося на “латинській основі”», проте дослідник не відкидає впливу давньої «візантійсько-слов'янської традиції» [16, с. 3], тієї, що походить від Іоана Золотоустого, Василя Великого, Григорія Назіанзіна. Вчений свідчить, що вона «була сприйнята давньоруською літературою і активізувалася в Україні XVII–XVIII ст.» [16, с. 7]. Тому автор «Євангелія учительного», як освічена людина свого часу, також не уникнув впливів західної, латинської і східної, візантійської традицій.

Упродовж століть риторична наука лишалася провідною дисципліною, що визначала спосіб мислення і систему добору аргументів. Ще Аристотель визначив риторіку як «здатність знаходити можливі способи переконання щодо кожного окремого предмета» [3, с. 19]. Тобто від початку риторика постає як наука цільового використання слова. Проте слід наголосити на відмінностях між риторикою середньовічного Заходу (гомилетикою як справою індивідуального таланту і авторитету проповідника у розумінні святого Августина і Алана Лілляського) та візантійською традицією (риторикою як наукою наслідування), зіпертою на гносеологічну установку пізнання загального, тобто вміння «побачити факт як змішання загальних категорій» [1, с. 50], яку представляють Гермоген Тарсійський (II–III ст.) і його коментатори. Обидві ці традиції послідовно відображені у Ставровелького, оскільки текст виникає на їхньому перетині, про що свідчить:

1) близькість екзегетичної гомілії Ставровелького і західної постилли (тобто бесіди, яка виголошувалася *post illa verba Scripturae Sacrae*), що відзначають Г. Чуба [19], О. Матушек [15], Т. Трофименко [18];

2) пряме знайомство і наслідування отцем Кирилом «Євангелія учительного» Калліста Ксанфопула (помер 1379 р.), що виходить друком

в українських виданнях 1606 і 1616 рр. [14, с. 82]. Відомо, що Калліст не уникнув впливу Гермогена;

3) на типологічному рівні загальна схема окремої гомілії Ставровелького повторює членування промови за середньовічними підручниками риторики (наприклад, Фома Сольберійський у «*Summa de arte praedicandi*» виділяє шість частин: молитва про Божу поміч, вступ, формування теми, розподіл її на дві частини, опрацювання кожної частини, висновок [6, с. 101]). Тому на формальному рівні можна говорити про близькість гомілії Ставровелького і тематичної проповіді Середньовіччя, що виділяється своєю організованістю на протигагу довільній будові гомілії [7, с. 17]. Ще від Оригена гомілія зберігає структуру «перикопа-коментар», до того ж будова коментаря не підлягала чітким правилам, а лишалася на розсуд автора.

Засновником візантійської риторичної традиції вважають Гермогена Тарсійського, автора корпусу *Τέχνη ρητορικῆ* («Мистецтво риторики»), який складається з п'яти частин: збірника риторичних вправ (прогімнасм), трактатів «Про знаходження», «Про статуси», «Про ідеї» і «Про те, як досягнути міці». Звісно, його корпус – це своєрідний підсумок попередньої практики риторики, що прийшла у Візантію з греко-римської античності. Таке пряме успадкування прийомів риторики, у використанні яких С. Аверинцев вбачає «неможливість осмислення нового досвіду», оскільки вони були створені для «пояснення практики Фукідида, або Лісія, або Демосфена» [2, с. 8], позначилося на своєрідній сталості риторичної практики. Саме тому можна говорити про деяку схожість рекомендацій щодо добору аргументів і побудови промов, стилю і граматики у Гермогена та Іоанкія Галятовського.

У трактаті «Про знаходження» Гермоген утверджує принцип використання топосу, тобто «віднаходження» потрібного аргументу і вживання його перед потрібною аудиторією за відповідних обставин. Як зазначає Г. Каплан, – це «найбагатший спадок, який отримала середньовічна риторика від античної епохи» [20, р. 86]. Різноманіття топіки простежуємо і в «Євангелії учительному» Ставровелького. Наприклад, себе, як книжника, він порівнює з трудолюбивою бджолою, джерелом духовної води; книжка для нього – «прекрасный цвѣт благовонный», «зерцало боговидѣніе», «свѣща неугасима сіанія умнаго», «страж бодрый», «руководца грѣшных к Богу», «меч обоюдоострый», «труба богогласна», «глиб моря» [10, арк. 4, нenum.]; зброя Божа – «вѣра,

яко щит», «терпеніє, яко шлем», «глагол Божій й любов, яко меч и огонь» [10, арк. 38, зв.].

С. Аверинцев зауважує, що відповідно до гермогенівського трактату «Про ідеї», риторика будується на перетині двох систем координат: «по горизонталі розміщені власне ідеї, що задають ціль ритору (“ясність”, “важливість”, “простота”), а по вертикалі – рівні реалізації “ідей”, засоби, за допомогою яких досягають мети (думка, стиль, “ритм”» [1, с. 47]. А в центрі цієї системи перебуває остаточна мета і предмет всієї риторики – конкретно-неповторний, творчо-оригінальний авторський твір, що перетворюється на літературний факт. І завдання риторики – дешифрувати «суміш ідей» (μῆξις – ключове поняття постгермогенівської критики), побачити цей твір як комбінацію загальних категорій. «Євангеліє учительне» Ставровецького постає як твір по-своєму оригінальний як у середовищі Учительних євангелій, що виникають у XVI–XVII ст. на території барокової України, так і в контексті богословської і літературно-риторичної традиції, на перетині якої виник твір. Насамперед, заслуговує уваги розширення жанру екзегетичної гомілії (ранньохристиянської проповіді-спілкування з кліром), основні риси якої тісно переплетені з новітніми тенденціями тодішньої католицької та протестантської гомілетики. Зокрема, утверджена тричастинна структура тексту (короткий вступ, євангельське зачало і дво-частинне його тлумачення) може розширюватися за допомогою нового компоненту, самостійної жанрової вставки. Так, у другому повчанні у святий великий четвер – це «Предословіє, или преддверіє хотащему виити в съкровище дивной благодисти и премудрости Господних страстей и вольнойсмерти Господа Нашего Ісуса Христа», або Повчання, що розширює другу частину проповіді і за структурою подібне до моралі байки.

На рівні тексту, окрім узвичаєних для проповіді прийомів антитези (наприклад, «яко же гръдня тьма есть, тако и смиреніє свѣт есть» [10, арк. 3]) та ампліфікації (улюбленого для Ставровецького засобу нагромадження образності), отець Кирило використовує засіб драматизації діалогу. Наприклад, у «Поученіє в недѣлю о блудном сыну» введено пряму мову старшого і молодшого синів, батька і слуги: «Рече ему отрок: брат твої прійде, отец твой закла ему телец упитаный и радується нинѣ яко здравого пріатѣ его» [10, арк. 11]; «Отвѣщав же ему отец, чадо мое, ты всегда съ мной еси и николи же отлучиши от мене, ты пієши на всяк день с дерзновенієм къ мнѣ, Отче Наш иже еси

на небесах. Сей же пришед осужден и лицем посрамлен, и главою своєю об землю біє» [10, арк. 11, зв.].

Барокова риторика звернулася не до аристотелівської інтерпретаційної топіки. Якщо послідовники Аристотеля теоретизують довкола систематизації засобів методології пізнання, то для барокового ритора притаманна компіляція загальних місць, переважно апробованих у чужих текстах.

За визначенням Н. Пилипюк, за часів Бароко риторична традиція трактату Цицерона «De oratore», який став широковідомим наприкінці XV ст., була сприйнята в опосередкованому вигляді [17, с. 93]. На прикладі київських поетик і риторик дослідниця доводить, що їхні автори оминали філософський зміст основоположних понять античних авторів*, тобто не ставили його як основну естетичну мету власних творів, натомість «наслідували літературно», тобто використовували *imitatio*, як метод і засіб, а не самоціль [17, с. 107]. Лишаючи поза увагою дискусії навколо проблеми безпосереднього опанування Ставровецьким засобів античного красномовства, можемо стверджувати, що у нього теж проявився імпліцитний знак Цицеронового «*docere debitum est*» («необхідним є навчати»). Наприклад, у «Передмові до чительника» автор, як уже зазначено, порівнює себе з працелюбною бджолою, що з «цвѣтов земного раю събира духовную сладость и съставив книгу сію учительную с истинными догматамы благочестіа нашего» [10, арк. 1, нenum.]. Аргумент Ставровецького незаперечний: «страж есть бодрый на высотѣ добродѣтелей стоащих, подкрѣпляет тѣх руку, и не дает пасти низу в тму грѣха: испоручник и руководца грѣшних к Богу» [10, арк. 4, нenum.]. До того ж він дбає і про *delectare*. Образність цієї настанови – точне втілення насиченої барокової візуальності: «пріймѣте сей прекрасный цвѣт благовонный... и обоняте в нем вонность небесную, и тою усладѣте душа ваша, услаженієм ненасытимым»... [10, арк. 3, зв., нenum.].

Мотиви і практика візантійської риторики проявляються у тих проповідях Ставровецького, що будуються не на перикопі з Біблії, а на творах Отців Церкви. Улюблений автор для отця Кирила – це Іоан Золотоустий. Окрім повсякчасного

* У статті йдеться про Аристотелів *mimesis* і Цицеронову формулу основних цілей оратора: «*Optimus est enim orator qui dicendo animos audientium et docet et delectate et permovet. Docere debitum est, delectare honorarium, permovere necessarium*» [Cicero *De oratore* III, 3] (Найкращим оратором є той, чия промова навчає, приносить задоволення і зворушує слухачів. Оратор повинен неодмінно навчити; давати присмність – на вибір; зворушити їх є необхідністю).

цитування його творів, Ставровецький часом буде цілу проповідь на повчаннях Золотоустого. Таким є закінчення другої частини «Поученія в недѣлю дев'яту», що виділено окремо підзаголовком «Нравоученіє Златоустаго» (йдеться про «Яко подобает нам чистою душею и вѣрою приступати къ Христу и не столпы церкви украшати, но нищих одѣвати» [10, арк. 250–251 зв.]). А також подібно виділена друга частина «Поученія в недѣлю чотирнадцяту» – «Нравоученіє, яко лучше есть душу ж украшати нежели тѣло, и похвала честно иноскоующим и пустыни достигших» [10, арк. 278, зв.]. У обох випадках проповідь Ставровецького виступає медіатором, посередником у донесенні слів Іоана Золотоустого до сучасної автору аудиторії.

Цікавішим для дослідження є переосмислення і творче опрацювання творів Золотоустого. Зокрема, у «Повчанні першому на пресвітлий день П'ятдесятниці, коли зійшов Дух Святий у світ» Ставровецький посилається на тлумачення Іоаном Золотоустим слів із 103 псалма: «Пошлеш Духа Свого – і створяться, і ти оновлюєш лице землі» (Пс. 103:30). У Ставровецького читаємо: «А еже рече послеши, да наречеш быти рабство Святого Духа, аще пророк телесне глаголит. Ты же духовне разумѣй, не еже от мѣста на мѣсто прехожденія. Но еже к содѣтельству его вхожденіє zde знаменует» [10, арк. 186 зв.–187]. Натомість Іоану Золотоустому йдеться про воскресіння людини у Царстві Божому. У його тлумаченні читаємо: «Тут чітко проповідує нам воскресіння і відновлення життя через Пресвятого Духа. Так великий Ілля воскресив сина вдови, тричі дихнувши на юнака, і силою духовної благодаті, яка перебувала в ньому, повернув його до життя (3 Цар. 17:19). Так і Єлисей воскресив сина соманитянки за допомогою духовного подиху і силою Животворящего Духа дав йому життя» [7, с. 243].

Красномовним свідченням поширення західної риторичної традиції є використання отцем Кирилом у проповідях притаманної католицькій і протестантській конфесіям катехізісної форми «питання–відповіді». До середини XVI ст., як зазначає М. Корзо, у православній традиції не існувало катехізісу, як самостійного жанру релігійної писемності* [11, с. 210]. Замість катехізісу використовували створені ще в епоху патристики виклади віри в стилі «питань–відповідей»

(наприклад, «Питання і відповіді на різні теми» Афанасія Санаїта (кінець VII ст.)). Проте такі трактати були обмежені у виборі тем: вони обговорювали лише проблеми догматики, як-от вчення про Трійцю чи природу Ісуса Христа. Лише у середині і другій половині XVI ст. поновлюються спроби систематизувати і чітко викласти православне віровчення, що було результатом полеміки з протестантськими конфесіями. У протестантській традиції один за одним з'являються Великий і Малий катехізиси Мартіна Лютера (1529), Гейдельберзький катехізис (1563), які окрім богословського визначення релігійних питань утверджують специфічний жанр. Своєрідною відповіддю на протестантські катехізиси можна вважати буквар «Наука к читанню» (Вільно, 1596 р.) Стефана і Лаврентія Зизаніїв, друга частина якого «Изложеніє о православной вѣрѣ» є катехізісом за суттю. Проте наразі неможливо говорити про прямий вплив «Изложенія» і наслідування катехізісної форми у проповідях Кирила Транквіліона Ставровецького.

За спостереженням М. Корзо, існує два основні методи, за допомогою яких прихожани дізнавалися про істини віри: це усне напучування (*per modum exhortationis*) і проповідь (*per modum praedicationis*) [12, с. 5]. Проповідництво за визначенням дослідниці стає «вищою формою релігійної настанови» [12, с. 5], що передбачає тлумачення Біблії за допомогою методів риторики й апеляції до богословських авторитетів. Цікаво, що перший метод, *modum exhortationis*, який є «катехізацією» у прямому значенні слова, тобто діалогом між пастирем і паствою, де у простій формі тлумачаться символи віри, несподіваним чином проявляється у проповідях Кирила Транквіліона Ставровецького. Зокрема, у «Поучені в недѣлю по Рождествѣ Христѣм» у другій частині, де йдеться про повернення Ісуса, діви Марії і Йосипа з Єгипту, автор ставить два запитання. Перше «Чего ради Христос Спаситель наш вскорѣ от Єгипта възвращается в землю свою?» [10, арк. 83, зв.]. І друге – «Чего ради Йосифу речено йти в землю Израилеву, а мѣста не указано?» [10, арк. 83, зв.]. Структура «питання–відповіді» є основою проповіді, саме на неї спирається автор у подальшому поясненні відповідних місць зі Святого Письма.

Ця структура виявилася досить продуктивною для текстотворення «Євангелія учительного», і тому вона часто повторюється. Зокрема у «Поученіє на преславный день Благовѣщенія пресвятыя Богородца дѣвы Маріи» маємо запитання «Чего ради Бог продовжив лѣт так много

* Відомі в давній українській літературі «катехізиси» (наприклад, «Малий» і «Великий» катехізиси Феодора Студита (кінець VIII – початок IX ст.)), що активно переписувалися і були поширені до початку XVII ст., по суті були проповідями аскетичної тематики. Див.: [9, с. 211–215].

о вьплощенію Сина Свого?» [10, арк. 122, зв.]. Також у «Поученіє в недѣлю пред Просвѣщенієм», розповідаючи про Іоана Хрестителя, автор запитує: «Почто тако мнози о Іоанѣ свѣдители ствуют пророкы и апостолы?» [10, арк. 93]. І далі маємо «відповідь».

Як бачимо, питання і відповіді у проповідях Ставровецького – це не відсторонене обговорення догматичної проблематики – вони звернені до практичного розуму читача або слухача проповіді з метою зацікавити, загострити увагу на певних моментах.

Уже в XIV–XV ст., за спостереженням М. Гаспарова, гомілія вважається жанром застарілим [6, с. 103]. Порівняно з тематичною («схоластичною») у Г. Каплана і З. Вензель) проповіддю, «збудованою з artes praedicandi», гомілія як «tractatus populares, quos Graeci homilias vocant» [21, р. 299] (популярний твір, який греки називали бесідою), згідно з Августином, відходить на другий план. Дослідники запевняють, що у Європі від зрілого Середньовіччя (XIII–XV ст.), коли виникає чітко структурована схоластична проповідь, гомілія хоча і продовжує розвиватися паралельно, проте поступово занепадає [22, р. 7]. Натомість у бароковій Україні спостерігаємо синтез цих жанрів.

Своєрідним підсумком напрацювань барокових текстів на ниві риторичної практики стає гомілетичний трактат Іоанікія Галятовського «Наука альбо способ зложеня казаня». Автор спирається на грецьку патристику, зокрема на праці Іоана Золотоустого і визначає такі правила проповіді:

1) «Ктѡ хочет казанье учинити, найперше маєт положити з Писма Святого Ѡему, которая ест фундаментом всього казанья» [5, с. 211]. Як бачимо, автор наголошує на визначній ролі вибору теми зі Святого Письма, що стає стриж-

невою для конструювання всього тексту, і не дає жодних особливих порад щодо розподілу тем і їхнього розвитку, що було притаманно схоластичній проповіді;

2) «треба читати гисторіи и кройники ѡ розмаитых панствах и сторонах, що ся в них дѣяло и тепер що ся дѣет, треба читати книги ѡ звѣрох, птахах, гадах, рыбах, деревах, зѣлах, камѣнях и розмаитых водах, которыи в морю, в рѣках, в студнях и на інших мѣстцах знайдутся, и уважити их натуру» [5, с. 220]. Ця порада теж стосується загальної ерудиції і не конкретизує, як це було в проповідників західного Середньовіччя.

Характерно, що Ставровецький також вміщує практичні рекомендації щодо читання своїх текстів: «на каѣзиме єдину часть, на шестой пѣсни другую и на литоргіи, аще буде, слово второе прочитай» [10, арк. 8, зв.]. Проте його текст щонайменше претендує на положення підручника з церковного красномовства – у ньому радше відображені уже засвоєні принципи побудови тексту.

Історія еволюції проповіді постає як рух від вільної форми, яку організують граматичні навички тлумачення тексту, до строгої форми, що її організують риторичні прийоми створення тексту [21, р. 229]. «Євангеліє учительне» Кирила Транквіліона Ставровецького займає проміжний, перехідний етап цієї еволюції. Автор послуговується візантійськими і латиномовними зразками artes praedicandi і, працюючи в середовищі барокової культури, доповнює ці застиглі форми бароковою метафоричністю й інвенційною топікою.

Отже, «Євангеліє учительне» Кирила Транквіліона Ставровецького поєднує риси латинської та візантійської риторичних шкіл на рівні смислової організації тексту і прикмети раннього бароко на рівні добору матеріалу.

Список літератури

1. Аверинцев С. Византийская риторика. Школьная норма литературного творчества в составе византийской культуры / С. Аверинцев // Риторика и истоки европейской литературной традиции. – М. : Языки русской культуры, 1996. – С. 244–318.
2. Аверинцев С. Поэтика ранневизантийской литературы / С. Аверинцев. – СПб. : Азбука-классика, 2004. – 476 с.
3. Античные риторика : [пер. з грец.] / общ. ред. А. А. Тахо-Годи. – М. : Изд-во МГУ, 1978. – 352 с.
4. Барсов Н. История первобытной христианской проповеди / Н. Барсов. – Санкт-Петербург, 1885. – 371 с.
5. Галятовський Іоанікій. Ключ розуміння / Іоанікій Галятовський ; підгот. до вид. І. П. Чепіга. – К. : Наукова думка, 1985. – 442 с.
6. Гаспаров М. Средневековые латинские поэтики в системе средневековой грамматики и риторики / М. Гаспаров // Проблемы литературной теории в Византии и латинском средневековье / отв. ред. М. Гаспаров. – М. : Наука, 1986. – С. 91–169.
7. Іоан Золотоустий. Повне зібрання творинь Іоана Золотоустого / пер. М. Марусяка ; під ред. патріарха Філарета. – Т. V. – Кн. 2. – К., 2010. – 528 с.
8. Ігор Ісіченко, архієп. Риторика й барокове проповідництво в шкільній культурі Києва XVII ст. // Духовні виміри барокового тексту: Літературознавчі дослідження / Ігор Ісіченко, архієп. – Харків : Акта, 2016. – С. 442–451.
9. Іщенко Д. Катехітичні повчання Феодора Студита в українській рукописній збірці XVII ст. / Д. Іщенко // Studia Slavica Academiae scientiarum Hungaricae. – 1982. – Т. XXVIII. – С. 211–215.
10. Кирило Транквіліон Ставровецький. Євангеліє учительне, альбо казанья на неділя през рок и на празники господскіє

- и нарочитым святым угодником Божиим / Кирило Транквіліон Ставровський. – Рахманов, 1619. – 181 арк.
11. Корзо М. А. Образ человека в проповеди XVII века [Электронный ресурс] / М. А. Корзо. – М., 1999. – Режим доступа: http://iphras.ru/uplfile/root/biblio/1999/Korzo_1.pdf. – Заглавие с экрана.
 12. Корзо М. Украинская и белорусская катехетическая традиция конца XVI–XVIII вв.: становление, эволюция и проблема заимствований / Маргарита Корзо; Российская академия наук, Институт философии. – М.: КАНОН+, 2007. – 671 с.
 13. Криса Б. Проповідник Слова Божого. Вступне слово // Б. Криса / Кирило Транквіліон Ставровський Учительне Євангеліє. – Львів: Свічадо, 2014. – 680 с.
 14. Маслов С. И. Кирилл Транквиллион-Ставровецкий и его литературная деятельность: опыт историко-литературной монографии / С. И. Маслов. – К.: Наукова думка, 1984. – 243 с.
 15. Матушек О. Проповіді Лазаря Барановича в дискурсі українського Бароко: монографія / Олена Матушек. – Харків: Майдан, 2013. – 359 с.
 16. Наливайко Д. С. Українські поетики й риторики епохи бароко: типологія літературно-критичного мислення та художня практика / Д. С. Наливайко // Наукові записки НаУКМА. – 2001. – Т. 19: Філологічні науки. – С. 3–18.
 17. Пилипюк Н. Київські поетики і ренесансні теорії мистецтва / Н. Пилипюк // Європейське Відродження та українська література: XIV – XVIII ст. / ред. О. Мишанич. – К.: Наукова думка, 1993. – 373 с.
 18. Трофименко Т. Збірка «Перло многоценное» Кирила Транквіліона Ставровського в контексті барокової культури: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Тетяна Михайлівна Трофименко; Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2003. – 216 с.
 19. Чуба Г. Українські рукописні учительні Євангелія: дослідження, каталог, описи / Галина Чуба. – К.; Львів: Свічадо, 2011.
 20. Caplan H. Classical Rhetoric and the Medieval Theory of Preaching // Classical Philology. – 1933. – Vol. 28. – P. 73–96.
 21. Murphy James J. Rhetoric in the Middle Ages: a history of rhetorical theory from Saint Augustine to the Renaissance / James J. Murphy. – Berkeley; Los Angeles; London: University of California Press, 1974. – XIV, 395 p.
 22. Wenzel S. Medieval «Artes Praedicandi»: A Synthesis of Scholastic Sermon Structure [Electronic resource] / Siegfried Wenzel. – Toronto University Press. – 2015. – P. XVI. – Mode of access: <https://books.google.com.ua/books?id=btZtBwAAQBAJ&pg=PP1&dq=Medieval%20Artes%20Praedicandi%3A%20A%20Synthesis%20of%20Scholastic%20Sermon%20Structure%20by%20Siegfried%20Wenzel&hl=uk&pg=PA45#v=onepage&q&f=false>. – Title from the screen.

T. Turchyna

RHETORICAL TRADITION IN “THE DIDACTIC GOSPEL” BY KYRYLO TRANQUILION STAVROVETSKY

The present article explores the reflection of the previous rhetorical tradition in “The Didactic Gospel” (1619) by Kyrylo Tranquilion Stavrovetsky. The explored text contains the features of the medieval rhetorical tradition which comes to the baroque literature through polemics; Byzantine rhetorical tradition that was absorbed due to “The Didactic Gospel” by Kallist the formal structure of which played a pivotal role to Stavrovetsky; and early Baroque rhetorical tradition that was just forming in the beginning of the 17th century. These traditions are of key importance for indicating the basic patterns of Stavrovetsky’s homily writing. A much-debated question is what narrative strategy father Kyrylo used in his homilies and what the origin of those strategies is. The aim of the article is to explore general patterns of Stavrovetsky’s homilies and indicate their origin. The methodological base of the research implies to hermeneutics. The innovation of the article lies in its subject: there is little research on comparable study of the rhetorical rules and their realization. This study might be used in further exploration of the homilies from “The Didactic Gospel”.

Keywords: rhetorical tradition, homily, Baroque.

Матеріал надійшов 19.04.2017